

процесі уроку вчителя й учнів і учнів між собою. 4. Опора на особистий досвід учнів, використання в навчальному процесі яскравих прикладів, фактів, образів. 5. Використання різноманітних форм і методів подання інформації, різних видів діяльності учнів. 6. Включення зовнішньої та внутрішньої мотивації діяльності.

Запорукою успішності використання інноваційних прийомів є також їх чітка організація: ретельне планування, дотримання правил ведення дискусії усіма її учасниками, обов'язкове дотримання регламенту. Важливим є добре продумане й ефективно реалізоване керування перебігом дискусії з боку вчителя, а саме: надання учням часу для обміркування питань, утримання від питань подвійного сенсу, дотримання теми і мети дискусії, вміння формулювати уточнюючі питання, попередження надмірних узагальнень, заохочування учнів до поглиблення думок.

Висновки. Щоб досягти високого рівня викладання географії необхідно постійно перебувати в пошуку ефективних форм і методів навчання. Для цього потрібно враховувати, насамперед, особистість дитини, яка здобуває в школі знання, розвиває здібності, збагачує інтелект, набуває досвіду поведінки у різних життєвих ситуаціях. Це одна з найважливіших умов формування творчої та соціально-адаптованої особистості.

Література

1. Великий поліграфічний словник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pushel.ru/polyslovar/daigest.html>. 2. Політична географія і геополітика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/geographic/geopolitica/33.html>. 3. Топузов О.М. Сучасні методичні прийоми навчання географії / О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна // Географія та основи економіки. – 2011. – № 6. – С. 33-36. 4. Heer J., Bostock M., Ogievetskey V. (2010). A tour through the visualization zoo. *Communications of the ACM*, 53(6), 59-67.

Summary

O.S. Danylchenko, N.M Tkachenko. **Use of Innovative Teaching Methods in Geography Class.**

This article analyzes the use of teaching methods in geography class. Special attention is given to innovative teaching methods: «digest», «infographics», «geopolitical comment of events». Examples of application methods «digest», «infographics», «geopolitical comment of events» in geography class are given. In conclusion the authors emphasize the rules for the use of innovative methods (students' age, the goal of the method, the role of a teacher, measured out information), special conditions (positive relationship between a teacher and pupils, democratic style of teaching, collaboration of teachers and students, students with each other, using various forms and methods of presenting information), efficient ways of using these techniques.

Keywords: teaching methods, «digest», «infographics», «geopolitical comment of events».

УДК 372.891

Ю.П. Плющик

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ В ШКОЛІ

Розглянуто види пізнавальних та соціальних мотивів навчання. Проаналізовано основні методи і прийоми для підвищення мотиваційного компонента навчальної діяльності учнів в школі. Встановлено, що мотивація може здійснюватися ефективно на різних етапах навчального пізнання у межах усіх, без винятку, структурних елементів уроку. Організація

мотивації спрямована на практичне застосування нових знань для учнів. Зазначено способи, методи та прийоми впливу на підвищення мотивації вивчення географії в 6-10 класах. Наведено приклади створення ситуації емоційно-ціннісних переживань (використання літературної творчості, прийом «Кому належать слова?»), ситуації пізнавальної новизни (прийоми «Здивуй!», «Зацікав!», «Епіграф до уроку», «Загадка»), навчальної дискусії (прийом «Географічний прогноз»), створення проблемних ситуацій (прийоми «Пізнавальна суперечка», «Проблемне запитання»).

Ключові слова: мотивація, пізнавальні мотиви, соціальні мотиви.

Постановка проблеми. У нинішніх умовах перед сучасною школою, як українською, так і зарубіжною, постала проблема втрати інтересу учнів до навчання. Як наслідок – тривожні дані статистики: частка учнів, які успішно опановують загальноосвітню програму до закінчення основної школи, зменшується в Україні до 20%. Практика загальноосвітньої школи свідчить, що мотиваційна складова сучасного уроку географії не завжди дістає своє відображення і повноцінно реалізується у навчальному процесі. Щоб здійснювати повноцінну навчальну діяльність, яка має адекватну навчальним завданням структуру, учню необхідно мати навчально-пізнавальний мотив. Успіхи у навчанні та вихованні дітей прямо залежать від мотивації, тобто наявності значущих і діючих стимулів до засвоєння знань і придбання визначених особистісних якостей. Тому проблема мотивації навчання є однією з центральних у педагогіці й педагогічній психології.

Формулювання мети дослідження. Метою роботи є пошук способів, методів та прийомів, які допоможуть формуванню в учнів мотивації до навчально – пізнавальної діяльності, сприятимуть підвищенню ефективності процесу пізнання, активності учнів, активізації їх суб'єктивного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Найважливіші питання, які постають у навчальному процесі – як навчити учня, як викликати у нього бажання вчитися та отримувати від цього задоволення, позитивні емоції та результати. Адже відомо, що більшого досягає не той, хто може, а той, хто хоче [1]. Дитина психологічно краще готується до сприйняття невідомого, нового для неї, і це зумовлює не тільки кращі результати в навчанні, а й сприяє формуванню її як особистості, таких моральних якостей, як цілеспрямованість, наполегливість, принциповість.

Під мотивом учіння розуміють внутрішні імпульси, які спонукають учнів до активної пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння і успішне застосування набутих знань, умінь і навичок. Мотивація сприяє появі в учня навчальної ініціативи й любові до навчання, спонукає його діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях [2, 3].

Мотиви навчання (за О.Б. Гончаровою) – спрямованість учня на окремі сторони навчальної діяльності, пов'язаними з внутрішніми відношеннями учня до неї. Виділяють пізнавальні мотиви (оволодіння новими знаннями, засвоєння способів добування знань, придбання додаткових знань, самовдосконалення) та соціальні мотиви (обов'язок, відповідальність, розуміння соціальної значимості; зайняти певні соціальні позиції, нішу, отримати схвалення; співробітництво [4].

Методи та прийоми впливу на підвищення мотивації вивчення географії

Назва курсу географії	Методи та прийоми впливу на мотивацію	Приклади
«Загальна географія», 6 клас	Створення ситуації емоційно-ціннісних переживань: використання літературної творчості.	Антуан де Сент-Екзюпері свій твір «Планета людей» починає такими словами: «Земля краще за всі книги допомагає нам збагнути самих себе. Бо вона чинить нам опір. Людина спізнає себе у змаганні з перешкодами». Прокоментуйте значення географії як науки про Землю.
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Здивуй!»	1. Після падіння Риму у 5 столітті це слово зникло з європейського лексикону, а за наполягання на цьому твердженні можна було поплатитися життям. По всій Європі палали вогнища інквізиції, на яких спалювали людей за прагнення пізнати це. Запитання. Про яке слово і твердження іде мова. Кого і чому спалювали на вогнищах, як відьом і чаклунів? Відповідь: з європейського лексикону зникло слово «географія», а за наполягання на кулястості Землі можна було поплатитися життям. Людей, які прагнули пізнати навколишній світ спалювали під виглядом відьом і чаклунів. 2. Фінікійські мореплавці на веслах і під вітрилами сміливо виходили за межі Середземного моря, прокладали нові шляхи як на захід, так і на схід. Фінікійці будували кораблі для експедицій, що організовували їхні сусіди, що володіли берегами Червоного моря і Перської затоки, і наймалися до них на службу. Вони добре знали Середземне море і першими дійшли до протоки, що з'єднує його з океаном. Першу назву цієї протоки – Стовпи Мелькарта дали фінікійці. Мелькарт був богом-мандрівником; він обійшов увесь світ і зупинив свої стопи біля протоки, поставивши по обидва боки його дві гострі скелі. Древні греки перейменували протоку в Стовпи Геракла, одного зі своїх героїв; а вже пізніше араби дали йому своє ім'я. Запитання. Як тепер звучить перекручена арабська назва? Відповідь: Гібралтар.
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Зацікав!»	Цей факт великий німецький вчений XIX ст. Олександр Гумбольдт назвав «пам'ятником людської несправедливості» щодо Колумба. Запитання. Який факт географічних відкриттів він мав на увазі? Відповідь. Відкриті землі Нового світу назвали Америкою на честь А. Веспуччі.)
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Епіграф до уроку».	Герой твору Жуля Верна стверджував: «А я клянусь вам, що цей край найцікавіший на всій земній кулі! Його виникнення, природа, рослини, тварини, клімат, його майбутнє зникнення – усе це дивувало, дивує і ще здивує вчених світу....» (Про Австралію).

	<p>Методи: проблемно-го викладу, частково-пошуковий. Прийом «Проблемне запитання».</p>	<p>1. Чи може в районі екватора лежати сніг? (Сніг може лежати в горах, де снігова лінія розташована на висоті 5000 м, а саме на горі Кіліманджаро). 2. Чому при відносній вологості близько 90% білизна, яку вивішують на сонці, майже не висихає? (При високій відносній вологості випаровування відбувається повільно). 3. Чому на півдні Євразії подекуди споруджуються кімнати заввишки аж у два поверхи, а у канадських ескімосів житло зовсім маленьке, заввишки близько 2 м? (Ескімоси зберігають теплий легкий шар повітря ближче до себе).</p>
	<p>Навчальна дискусія, прийом «Географічний прогноз»</p>	<p>1. Чи правда, що індіанці є представниками монголоїдної раси? Наведіть приклади, що доводять чи спростовують це твердження. 2. Що було б із Землею, якби не було атмосфери? Відповідь обґрунтуйте. 3. Якби у складі атмосферного повітря зменшилась частка кисню, які наслідки це мало б для живих організмів. Наведіть конкретні приклади.</p>
<p>«Материки і океани», 7 клас</p>	<p>Створення ситуації емоційно-ціннісних переживань: прийом «Кому належать слова?»</p>	<p>Кому належать ці слова...? «...Я народився серед моря, як риба не може жити без води, так і я не можу жити без моря» (Ф.Белінсгаузену). «...Я б пожертвував славою й усім, щоб повернути його до життя...» (Руаль Амудсен про Р.Скотта). «...Норвежці нас випередили. Жахливе розчарування, і мені боляче за моїх вірних товаришів...» (Р. Скотту). «...Сміливо можу сказати, що людина не наважиться проникнути на південь далі, ніж це вдалося мені...» (Дж. Куку, який близько підійшов до невідомого материка, але повернув назад, натрапивши на кригу). «Отже, ми повернулися спиною до мети своїх честолюбних мрій. Перед нами 800 миль безперервного пішого ходіння з вантажем. Прощайте, «золоті мрії»... (Р.Скотту, коли його команда прийшла на Південний полюс на місяць пізніше за норвежців).</p>
	<p>Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Зацікав!»</p>	<p>Плавання Джеймса Кука мало на меті не лише підпорядкування британській короні нових земель, але їх повноцінний науковий опис: астрономічні та гідрографічні вимірювання, етнографічні, ботанічні і зоологічні дослідження. З журналів Кука європейці вперше дізналися слова «кенгуру» і «табу».</p>
	<p>Навчальна дискусія, прийом «Географічний прогноз»</p>	<p>1. Що було б з материком Південна Америка, якби він не відколосся, в результаті дрейфу літосферних плит, від Гондвани? Відповідь обґрунтуйте. 2. Якби зі сходу Південної Америки прибрали Бразильське плоскогір'я, які наслідки це мало б для природних умов материка?</p>

	Методи: проблемного викладу, частково-пошуковий. Прийом «Проблемне запитання».	<p>1. Чому в о. Танганьїка вода на глибині 400 м має $t +22^{\circ}\text{C}$? (Озеро розміщене в тектонічному розломі й лежить близько до шару магми, яка його підігріває.)</p> <p>2. Чому на західному узбережжі Канади випадає набагато більше опадів ніж на східному? (Вплив течій).</p> <p>3. Чому найбільша кількість великих озер Азії зосереджена не у вологих, а в посушливих районах? (Ці озера – залишкові).</p>
«Україна у світі: природа, населення», 8 клас	Навчальна дискусія, прийом «Географічний прогноз»	<p>1. Що було б з тваринним та рослинним світом України, якби Дніпровський льодовик покрити всю територію країни? Відповідь обґрунтуйте.</p> <p>2. Якби на формування ландшафтів впливали лише процеси тектонічного характеру, які це наслідки мало б для сучасних ПТК?</p>
	Методи: проблемного викладу, частково-пошуковий. Прийом «Проблемне запитання».	<p>1. Люди, що живуть поблизу заболоченої місцевості, довідалися про майбутнє погіршення погоди завдяки неприємному запаху газу. Цей газ утворюється в болотах у результаті гниття решток рослинності. Чому перед негодою відчувається його запах?</p> <p>2. Чому на рівнинній частині України немає вулканів?</p> <p>3. Чим можна пояснити, що в Уральських горах є сучасне зледеніння, а у вищих за них Карпатах – немає?</p>
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Загадка».	Відгадайте загадку. Глибина у цього моря просто сміховинна – близько 14 м. До того ж це максимальна глибина, а середня лише 6,7 м. Хіба це море?! Давні греки називали його «Меотійським болотом».
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Здивуй!»	<p>1. Чому гору Аюдаг в Криму називають «вулканом, що не вдався?»</p> <p>2. Що спільного між Українським щитом, далекою китайською провінцією, високими зачісками 19 ст. та декоративною скульптурою? (Пов'язані з каоліном).</p>
«Україна і світове господарство», 9 клас	Навчальна дискусія, прийом «Географічний прогноз»	<p>1. Уявіть, що Ви міністр з питань екологічної безпеки навколишнього середовища. Які заходи запропонуєте для вирішення питань чистоти атмосферного повітря в містах та сільській місцевості.</p> <p>2. Висока розораність території України – це явище позитивне чи негативне?</p>
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Зацікав!»	Відомий учений-географ М.М. Баранський стверджував: «Люди – не перелітні птахи, і їхнє переселення пояснюється не біологічними, а суспільними законами». Давайте визначимо, які закони спричиняють міграції та які наслідки має процес переселення людей.
	Методи: проблемного викладу, частково-пошуковий. Прийом «Пізнавальна суперечка».	<p>1. Щорічні витрати України на придбання деревини та продукції з неї становлять 4 млрд. дол. Запропонуйте шляхи зменшення витрат.</p> <p>2. Запропонуйте шляхи розв'язання проблем паливної промисловості.</p> <p>3. Чи є в Україні умови для розвитку сучасних галузей машинобудування?</p>

«Соціально-економічна географія світу», 10 клас	Навчальна дискусія, прийом «Географічний прогноз»	«Сьогодні ви вступаєте в епоху не лише бурхливого розвитку науки й техніки, а й негативних наслідків науково-технічної революції й демографічного вибуху. Людству загрожує загибель у найближчі десятиліття, якщо воно терміново не змінить свого ставлення до природи, стилю своєї діяльності й існування, не переосмислить життєвих цінностей. А для цього потрібно усвідомити цінність навколишнього середовища, зрозуміти особисту відповідальність за його збереження».
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Зацікав!»	1. Японія — це не тільки «економічне диво», це країна найдавнішої високорозвиненої цивілізації, традиції якої часто абсолютно незрозумілі європейцям. Англійка Еліза Скідмор у книзі «Дні рикші в Японії» написала: «Японія — загадка нашого століття, японці – найнезбагненніший, найпарадоксальніший з народів. Разом з їх зовнішнім оточенням вони такі мальовничі, театральні і артистичні, що часом здаються нацією позерів; увесь їх світ — ніби сцена, на якій вони грають». Причинити завісу загадкового «японського дива» ми матимемо змогу на уроці. 2. У своїй книжці Марко Поло розповідає про чорне каміння, яке добувають у Китаї. Воно горить, як дрова. Це каміння дуже вигідне, тому що дешевше і рятує від вирубування дерев. Над розповіддю Поло сміялися. Запитання. Як ви вважаєте, чи була правдивою розповідь мандрівника? Яке каміння він мав на увазі?
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Загадка».	Сьогодні на уроці йтиметься про європейську країну, дуже добре знайому вам з уроків історії, світової літератури, англійської мови. Ця країна дала світу Вільяма Шекспіра та Чарльза Діккенса, легендарних Робіна Гуда та Шерлока Холмса, загадковий Стоунхендж та прославлений «Бітлз».
	Створення ситуації пізнавальної новизни, прийом «Здивуй!»	У політичних колах латиноамериканських країн існує приказка: «Коли в США протяг, латиноамериканські країни захворюють на грип». Як ви можете пояснити цей вислів?
	Методи: проблемного викладу, частково-пошуковий. Прийом «Проблемне запитання».	1. Чи є зростання народонаселення землі чинником загострення проблеми споживання та розвитку виробництва? 2. Відомо, що людство нераціонально використовує природні ресурси Світового океану і, як наслідок, виснаження та забруднення води призводить до порушення природного кругообігу речовин. Як можна припинити глобальну короткозорість людства стосовно використання природних ресурсів Світового океану? 3. Чому на прапорі Канади зображений кленовий лист?

Від того, наскільки школярі зацікавлені у вивченні програмового матеріалу з географії, залежить якість його сприйняття та засвоєння. Мотивація може здійснюватися ефективно на різних етапах навчального пізнання у межах усіх, без винятку, структурних елементів уроку. Функція мотивації як етапу уроку –

швидко налаштувати клас на роботу та відповідно до теми уроку. Отже, мотиваційний етап кожного заняття повинен бути різним за змістом і формою та обов'язково враховувати вікові особливості учнів; учитель повинен продумувати засоби, методи, способи формування мотивів і пізнавальних інтересів, враховуючи краснавчий принцип навчання та набуття учнями життєвих компетентностей [5].

Найчастіше для підвищення мотивації навчальної діяльності використовуються такі методи і прийоми:

1. Створення ситуації емоційно-ціннісних переживань (використання літературної творчості, легенд, притч, ситуацій співпереживання): поетичні рядки, що стосуються теми уроку, є чудовим мотиваційним елементом (до вірша можна дібрати запитання чи провести дискусію, обговоривши його); легенди і притчі створюють опору на досвід дітей.

2. Створення ситуації зацікавленості (розповідь цікавої історії, розв'язування цікавої проблемно-творчої географічної задачі, історичний нарис або цікавий текст з теми), після чого слід обговорити текст і поставити низку проблемних запитань.

3. Метод здивування (суперечливі факти з обраної теми, запитання «Чи відомі тобі...» доцільно використовувати для створення проблемної ситуації або зацікавлення учнів протилежними чи дивовижними фактами).

4. Створення ситуації пізнавальної новизни (прийоми «Здивуй! Зацікав!», «Чи знаєте ви, що?»).

5. Використання нетрадиційних прийомів (художньої творчості, музики).

6. Опора на життєвий досвід (добре відомий учням матеріал).

7. Навчальні дискусії на теми, що можуть мати різні варіанти розв'язання, проблемні ситуації тощо.

8. Пізнавальні ігри (рольові або інтелектуальні, ігрові ситуації) – невеликі рольові ігри, підготовлені заздалегідь чи зімпровізовані, дуже гарно мотивують діяльність учнів [6].

Висновки. Отже, з метою формування в учнів стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності учителю необхідно використовувати різноманітні форми й методи організації роботи, спрямовані на підвищення інтересу до предмета, створювати педагогічну ситуацію спілкування, що дозволяє кожному учневі виявляти ініціативу, самостійність і винахідливість у способах роботи, здійснювати постійний «зворотній зв'язок» – коригувати незрозуміле або неправильно зрозуміле.

Література

1. Баженок З.С. Діагностика особливостей мотивації навчальної діяльності школярів підліткового віку // Методичні рекомендації. – Луцьк, 1999.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій/Автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 176 с.
3. Інновації на уроках географії / Упорядник Є.І. Науменко, В.М. Андрєєва. – Х.: Видавнична група «Основа», 2007.
4. Маркова А.К. Проблеми формування мотиваційної навчальної діяльності. – К., 1989.
5. Мотивація як рушійна сила самовдосконалення. Методичний посібник. Випуск 1: Районний методичний кабінет / Укладачі О.В.Саполович, Н.М.Рогова // Рецензент Н.М.Гурлай – Пирятин: РМК ВО Пирятинської РДА, 2013. – 40 с.
6. Топузов О.М.,

Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П. Загальна методика навчання географії. – К.: ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.

Summary

Y.P.Plyuschyk. **Methodical Approaches for Enhancing Motivation to Study Geography at School.**

The cognitive and social motives of learning have been considered. The main methods and techniques for enhancing the motivational component of educational activities of students in the school have been analyzed. It was found that motivation can be effective at different stages of educational knowledge within all the structural elements of the lesson. The organization of motivation focuses on the practical application of new knowledge for students. The ways, methods and techniques of influence on enhancing the motivation of the study of geography in grades 6-10 have been noted. Examples of creating an emotionally-valuable experiences situation (technique "Who is owner the words?"), a situation of cognitive novelty ("Surprise!", "Interested!", "The epigraph of the lesson," "the Riddle"), academic discussion (technique "Geographical Outlook"), the creation of problem situations (techniques "Cognitive argument", "a Problematic questions") have been represented.

Keywords: motivation, cognitive motives, social reasons.

УДК 371.033+371.314.6

В.В. Мовчан

УЧАСТЬ УЧНІВ ГАДЯЦЬКОГО РАЙОНУ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРОЕКТІ «ЗБЕРЕЖЕМО ДОВКІЛЛЯ РАЗОМ»

В статті розглядається значення екологічного руху серед учнівської молоді задля збереження навколишнього середовища. Наводяться конкретні приклади пошуково-дослідницької діяльності школярів Гадяцького району.

Ключові слова: екологічна освіта, дослідницька робота, екологічне краєзнавство.

Актуальність теми. Завдяки проектній роботі діти пізнають свій край та закономірності розвитку навколишнього середовища, беруть участь в різноманітних екологічних конкурсах, акціях та природоохоронних заходах. Також учні набувають навичок роботи з використанням програмних продуктів Microsoft. В Березоволуцькій ЗОШ I-III ступенів створено клуб юних екологів «Первоцвіт», члени якого беруть участь у дослідженні довкілля, практичній природоохоронній роботі та популяризації своєї діяльності. Більшість юних екологів є членами гуртка «Екологічне краєзнавство» Гадяцького РайБДЮТ при Березоволуцькій ЗОШ I-III ступенів. Учні на власному прикладі вирішили довести, що прогресивні технології не завжди шкодять довкіллю, а навпаки, завдяки вдалому використанню ІКТ та практичній природоохоронній діяльності можна зробити свій внесок у збереження навколишнього середовища. Отримані знання можуть бути використані на уроках географії, біології, інформатики.

Постановка проблеми. Протягом останніх років в межах долинних систем найбільших річок Полтавщини створено ряд природних резерватів. На річці Ворскла функціонують два РЛП: «Диканський» та «Нижньоворсклянський». Біологічне та ландшафтне різноманіття ДРС Сули репрезентують два НПП: «Пирятинський» та «Сулинський». З 2012 року функціонує РЛП «Гадяцький»,